

ÚVALY

K podpoře turistického ruchu k 50tému výročí vzniku
republiky
Vydal Svaz čs. invalidů - základní organizace v Úvalech

1968

Stručné výpisy z historických zápisů
sestavil Jaroslav Bedrna
Fotografiemi doplnil Václav Manda
Schváleno tisk.odb.ONV E-10-70484

Ú V A L Y

(Stručné výpisy z historických pramenů)

Projedeme-li trati z Prahy do Kolína prvním nejbližším lesem východně od Prahy, nalezneme městečko Úvaly. Jmenovaly se Úvaly dříve Ouvaly, též Ouval, Úval, Auwal, Auwaly. Jméno to pochází od polohy místa, neboť stará obec ležela skutečně v úvalu. Městečkem jsou od dávných dob. Ač měly v r.1507 jen 42 čísel, přec již jako městys jsou psány. V r.1541 jsou také zařazeny k tržním městečkům. Leží na potoce Výmola (přítok Labe), který jimi protéká a který býval hranicí mezi oukrabím pražským a kouřimským. Pravděpodobně jsme tedy náleželi k mohutnému kmeni Zličanů.

První listina zmiňující se o Úvalech je z doby Karla IV. z r. 1361. Toho roku totiž kupoval velké panství a v něm půl městečka Úval V. Menhart Olbramovič. Olbramoviči, páni hradu škvoreckého, pocházeli z Chebu. Olbram ze Škvorce byl pułkrabím na Vyšehradě, v r.1396 dokonce arcibiskupem a jedním z osmi vyjednavatelů míru mezi Václavem IV. a Jednotou panskou.

Polovina Úval náležela panství škvoreckému, druhá polovice byla majetkem pánů Hostyně. Až v r.1560, když prodal brá Dřaskové ze Vchynic panství rodu Smiřického, připadly celé Úvaly trvale ke Škvorci. Ve Škvorci vládli Smiřičtí až do roku 1621, kdy bylo jejich obrovské jmění konfiskováno. Jejich příbuzný Albrecht z Valdštýna nejprve prodal panství knížeti Karlu z Lichtenštejnu. Po třiceti letech však museli jeho dědicové znovu vyplatit za Škvorec 60.000 zlatých Windischgratzovi. A teprve potom, až do nejnovější doby, byli majiteli škvoreckého panství Liechtenstejnové.

V poslední době je v Úvalech 1167 domů, 5025 obyvatel. Kat.výměra měří 1101 ha.

Nádraží - nynější obraz

Ze starší nádražní budovy v čp. 90 jsou dnes byty pro úředníky - zaměstnance dráhy.

Nynější velká budova je z r. 1913. Přestavena však byla v roce 1959 po vybudování třetí koleje a elektrifikace dráhy.

Vyjdeme-li z nádraží, jsme v ulici Al. Jiráska. Spisovatel Al. Jirásek byl od r. 1918 čestným občanem Úval. Proto tato ulice před nádražím nese jeho jméno. Čestným občanem byl jmenován prvním obecním zastupitelstvem na prvním svobodném zasedání zato, že jeho romány byly za prvé světové vojny posilou a pobídkou mnohým klesajícím.

Proti staršímu nádraží nalezneme hotel Sport - dnes moderně vybavený o kapacitě 45 lůžek. Vystavený byl v roce

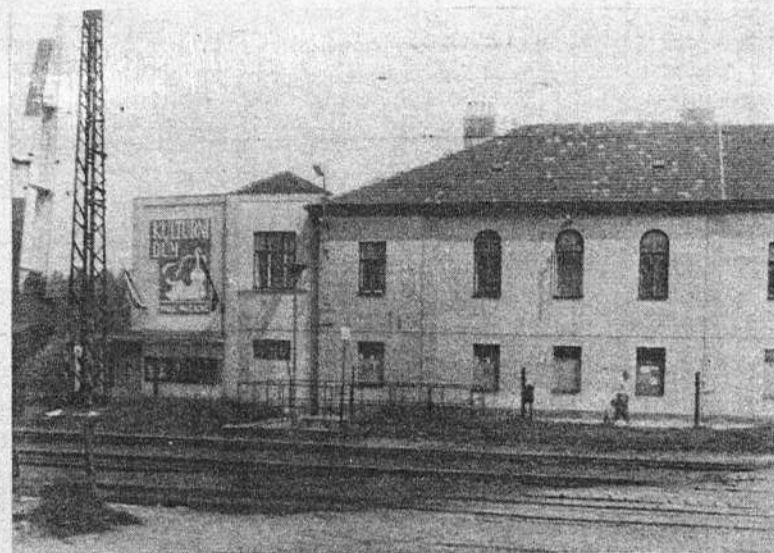
1914 Janem Křovákem.

Hotel je i pro zahraniční hosty častou noclehárnou. Koná se zde také školení všeho druhu. Vyvažuje se tam rovněž pro důchodce.

V Jiráskově ulici najdeme nejmoderněji zařízenou provozovnu komunálních služeb "Holičství a kadeřnictví". Ulice ústí do hlavní třídy - třídy Rudé armády. Bývala to císařská silnice. Nyní je pojmenovaná na památku revolučních dnů r. 1945, kdy tudy projížděly tanky našich osvoboditelů z nacistické nadvlády. Tehdy osvobozovaly nejen Úvaly, ale spěchaly tudy osvobodit celou Prahu.

Na křižovatce je také stará nádražní budova - byt traťmistra dráhy. Zde byla první úřadovna poštovního úřadu, který byl zřízen v Úvalech v roce 1854, ač první zmínky o úvalské poště jsou již v brodské kšaftovní knize z roku 1753.

Pohled přes trať na kulturní dům

Naproti zmíněné budově na kopci, upraveném do nynější podoby v r.1909, do vily tehdejšího pošt mistra Kaplana byl přestěhován poštov.úřad, který tam byl od r. 1907 až do r. 1929. V zahradě tohoto domu nalezneme vzácné stromy: Jinan dvoulaločný (Ginggo biloba) - v Indii posvátný strom a magnolii či šacholan velekvětý (Magnolie grandiflora).

Přechodem přes dráhu nebo podchodem zřízeným v r.1924 a přestaveným v r. 1952 při stavbě třetí koleje staneme před kulturním domem Marie Majerové - střediskem úval.kulturního života.

První národní umělkyně, spisovatelka Marie Majerová je úvalskou rodačkou. Narodila se 1.2. 1882 v domě čp.18. Zemřela 16.1.1967. Rozená je Bartošová. U rodného domu se na cestě zastavíme.

Proč jmenujeme dům kulturním domem Marie Majerové? Tento dům býval hostincem "U nádraží". Když byla vystavena železnice, zdejší rolník Ant. Lašman, vystavěl v r. 1854 proti nádraží jednopatrový hostinec. Tehdy stál podobně jako nádraží, o samotě. Iaké se zde dlouhá léta říkalo "Na stacioně". Postupnými přístavbami a přestavbami změněn na hotel.

Zásluhou naší spisovatelky byl hotel v r. 1951 - 1954 přestaven dokonale. Místní občané odpracovali na stavbě přes 10.000 brigádnických hodin. Marie Majerová darovala na přestavbu nejprve ve staré měně 890.000,- Kčs, na dostavení v r.1954 50.000,- Kčs, 15.000,- Kčs loutkové scéně na její vybavení a 5000,- Kčs divadel. souboru J.K.Tyla na osvětlení. Umístěno je tam všechno i kino.

Před další pochůzkou do středu staré části Úval se letmo zmíníme o jejich růstu.

Jasně se objevují tři doby.

1. Nejstarší, 2.Střední, 3.Novodobá

Doba nejstarší je charakterisována malými budovami, nejstarší školní budovou, kostelem, mýtem apod.

Dobu střední lze rozdělit na část a) vliv dráhy a na část b) rozpad Rakouska, osamostatnění ČSR po roce 1918.

Je typická tím, že přestavuje u nás staré domy na nové, větší, obohacuje jednotlivce, staví rodinné i nájemní do-

my nebo vilky.

Nová doba po roce 1945 a 1948 (socialismus) přihlíží k potřebám kolektivu, dláždí ulice, náměstí, upravuje kanalisaci, zmodernisuje veřejné osvětlení, provádí elektrifikaci dráhy, družstevní výstavby, zdravotní středisko, rozšiřuje továrny, malé ruší - zvelebují průmysl.

Takto stručně informováni, postoupíme k další cestě na náměstí - dnes zvané náměstím Marie Majerové, která se zde narodila. Při cestě si povšimneme ještě několika domů, které potvrdí hořejší rozdělení.

V domě čp.98 máme dnes lidovou knihovnu. Byla založena v r. 1862 a měla tehdy 300 knih. Dnes obsahuje již 8691 svazků.

KS v domě čp.78 vystaveném v r.1930 bývala Spořitelna města Českého Brodu (filiálka). Od r. 1967 je tam ústřední kancelář KS (komunálních služeb).

Naše KS ve snaze vyhovět požadavkům pracujících, udivují občanstvo svými, v široké působnosti, službami. Všemi možnostmi ulevují širokým vrstvám lidu v práci.

Nejmodernější holičství a kadeřnictví v Jiráskově ul. vkusně upraví každého podle jeho přání.

Rychločistírna v třídě Rudé armády v nejkratších termínech vyčistí levně oděvy, potahy i koberce všech druhů.

Mandlovna v Husově ulici dokonale vymandleje i vyžehlí osobní a ložní prádlo na počkání.

Obuvnictví na náměstí Svobody odborně provede opravy všech druhů obuvi.

Krejčovství v Husově ulici ušije z dodaného materiálu podle přání oděvy nejmodernějších vzorů.

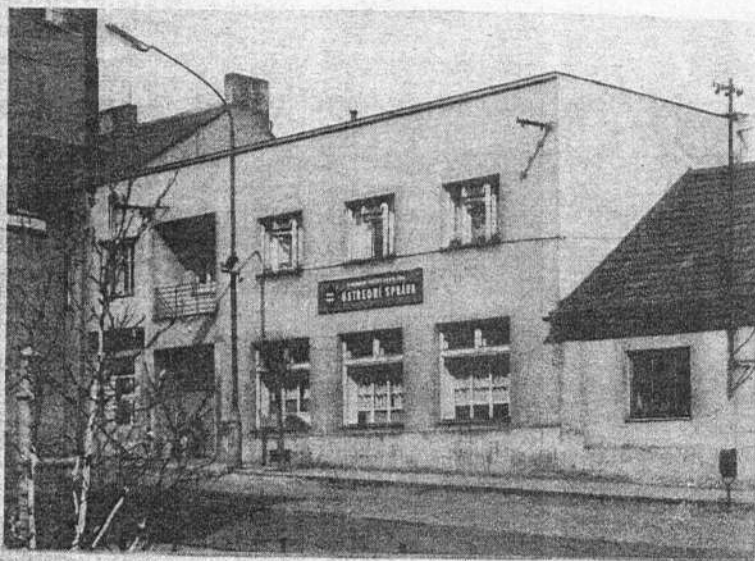
Květinářství na náměstí pro každou příležitost nabízí květiny, okrasné i ovocné keře, stromky, čerstvou zeleninu.

Moderně, vkusně a čistě vymaluje příbytky "Malířství". Okna, dveře, obrazy apod. zasklí "Sklenářství". Veškeré instalace vodovodů, kanalizací, domácích vodáren, opravy ručních čerpadel a vodáren provede "Instalatérství". Elektroinstalaci, opravy elektrospotřebičů, opravy vnitřní, domovní přípojky a opravy, odborně zajistí "Elektroopravna".

Dveře, okna, portály zhotoví "Truhlářství" na Slovanech. Čalounění nábytku i aut provede "Čalounictví". Vrata, ploty, plechové garáže vyrobí "Zámečnictví". Sportovní potřeby, brusle, lyže, rakety provede ihned "Oprava sport.potřeb". Kámen základový, makadam apod. těží "Kamenolom". Stavební opravy, údržbu všech druhů zajistí "Staveb. údržba". Podzdívky, škvárobetonové tvárnice zhotoví "Cementárna". Dekorální, květinové stěny, interiéry, kryty na topení, přenosné krby, bytové doplňky vyrábí "Výtvarné středisko". Insertní služby při koupi, prodeji či výměny, ochotně zprostředkuje a zajišťuje "Insertní služba".

Veškerou přepravu kamene, písku i jiných nákladů, stěhování, odvoz fekálií apod. vyřizuje "Autodoprava". Zavádí se fotoslužba, broušení plochého skla, montáže plynových spotřebičů. Nezadržitelný růst.

Komunál.služby

Proti je lékárna. Koncesi schválilo v r. 1919 minister. zdravotnictví, prvním českým výnosem týkající se lékár. koncese. Umístěna je v domě, který býval hostincem p. Hladíka.

Od Tyršovy ulice začíná náměstí. Tam nalezneme popisné č. 1. V pravém rohu náměstí je čp. 19 - Družina mládeže. Čp. 19 bývala druhá, zájezdní, tzv. "hořejší" hospoda "U klíče" (Zum goldenen Schlüssel). Od r. 1924 je vedle velký poschodový dům, který je postaven na místě budovy patřící tehdy k hostinci. Za velkou budovou dosud spatříme původní chlévy hostince, které jsou přestaveny na výrobní cementového zboží. Celý dvůr je podsklepený. Z rohu velké budovy vede (dnes zasypaná) podzemní chodba pod silnici, směrem k čp. 2. V tomto čísle je umístěna automatická telefonní ústředna. Dům čp. 20 prozatím obýval po zřízení samostatné duchovní správy v r. 1856 farář, než byla postavena jednoposchodová fara v čp. 45. Tam je umístěn poprsí kons. rady - spisovatele Al. Dostála. Byl on od r. 1906 do r. místním farářem.

A hned vedle této budovy nalezneme již zmíněné rodiště spisovatelky M. Majerové v čp. 18. Frontou do náměstí je od r. 1904 přestaven, ale budovy ve dvoře jsou téměř v původním stavu.

Při levé straně náměstí při směru ke kostelu, nalezneme čp. 164 - hostinec "Sokolovnu". Tento objekt byl v r. 1922 jednotou Sokol koupen od F. Mašína. Z bývalé stodoly byla vystavena tělocvična. Pod sálem, na lukách, v překrásném údolí vybudováno letní cvičiště, které těloc. jednota Slavoj Úvaly ještě dnes stále rozšiřuje. V dnešní době se vchod na cvičiště upravuje z budovy čp. 5, u které byla již zbourána stodola a která sama také čeká na zboření.

Poněkud níže u čp. 6 shlédneme starodávny vjezd do hospodářství, kde bývala tzv. panská hospoda. Nad vjezdem je letopočet MDCCCXXXI. Statek vyhořel v r. 1840. V roce následujícím přestaven a nad vrata umístěn tento rok.

V rohu náměstí jsou tři úvalské školy. Ta nejmenší je z roku 1783. Byla to první úvalská škola.

Školy s kostelem

Druhá budova, dř. obecná škola, je již patrová a vystavena byla v r. 1884.

Třetí, v č. 8, dř. škola měšťanská, byla vystavena v roce 1912 na místě bývalé kovárny, která se připomíná už v roce 1713 a kde až do r. 1911 býval rod Hladíkův.

Při stavbě této budovy 4. května r. 1911 všichni zedníci a dělníci na stavbě zaměstnaní stávkovali. Žádali hodinovou mzdu. Zedníci 40 hal., dělníci 30 haléř za hodinu.

Doklad, jak dělnictvo těžce vymáhalo svých práv a chudých platů. U stavby dráhy to bylo daleko horší.

Před školami stojí prostý žulový jehlanec - "Pomník padlých". K uctění památky padlých byl postaven v r. 1924. V pomníku byla uložena skleněná nádobka s prstí od Zborova,

která v r. 1917 v první světové válce byla zbrocena krví našich spoluobčanů. V okupaci ji Němci hodlali rozbít a rozptýlit. Je zachována. Díky bdělosti našich lidí byla včas ukryta a tím zachráněna.

I kostel Zvěstování Panny Marie si zaslouží pozornosti. Stojí na místě kaple, která byla založena samotným arcibiskupem Arnoštem z Pardubic. Již r. 1385 připomíná se jako filiální kostel farnosti v Horkách. Nynější podoba je z počátku 18. stol., kdy byla kaple přestavěna. Z r. 1720 pochází barokní oltář, památné malby na klenutí.

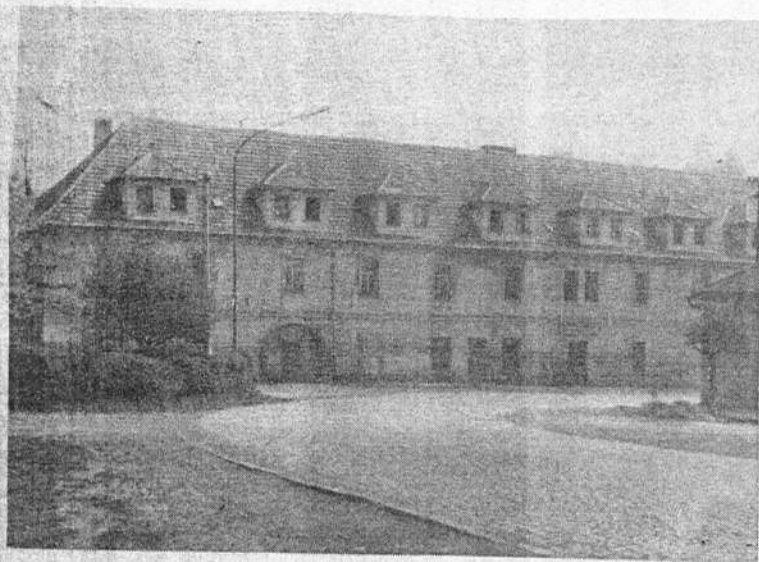
Před kostelem od r. 1919 je socha Jana Nepomuckého z roku 1701. Kdysi byla postavena na náměstí vedle obecní váhy.

Přejdeme-li potok Výmolu pod kostelem, mohli bychom vystoupit na Vinici, 295 m nad mořem. Odtud je překrásný pohled na Úvaly a okolí. Bude-li krásné počasí, uvidíme Říp, Bezděz, ba i Krkonoše. Kraji vévodí Hradešín. Vzdušná čára Hradešín-Říčany, počátek českomoravské vysočiny.

Naše pochůzka nás vede kolem budovy čp. 9 - bývalé zájezdní, tzv. dolejší hospody. Už v r. 1349 je zmínka o veřejné cestě z Prahy do Biskupského Brodu. V r. 1654 při "generální visitaci velkostatků" se dovídáme, že na spustlém Maškovském gruntu byla vystavena nová, vrchnostenská hospoda. "U bílého lva" později "U českého lva". Budova nebyla tak velkou. Postupnými opravami a přístavbami rostla. V r. 1921 bylo na první poschodí přistavěno ještě 16 mansard, které byly obývány většinou ruskými běženci po Velké říjnové revoluci. V r. 1923 jednu také obýval český komun. spisovatel S.K. Neumann u kterého byl na návštěvě rakouský básník Hugo Sonnenschein (Slovák, německý písíci), který nakonec v okupaci vystupoval jako jeho udatý.

Po silnici směrem Kolín opouštíme náměstí, abychom v krátké době přešli přes kamenný most, který se klene přes potok Výmolu. U čp. 65 vystavěl přes Výmolu již v r. 1489 Jindřich ze Stežova, majetník Hostyně, most a vybíral tu clo. R. 1500 oznamuje úřadu do Kourimi, aby směl vyhlásiti, že dostal královské povolení clo vybírat. Původní listina

Obráz čp. 9 "U českého lva"

o tom opatřená královskou pečeti, je uložena v Úpici. Jindřich ze Stežova zemřel v r. 1509 a pozůstalí se pak o dědictví soudili.

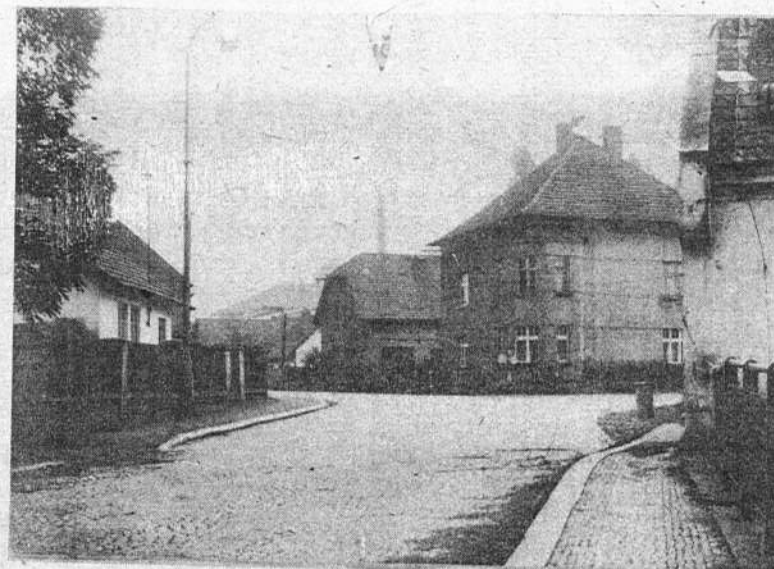
Vlevo nedaleko nalezneme obecní lom. Tam stával tzv. Rudolfův háj. Byl tak pojmenovaný od r. 1881 k počtě sňatku Císa. Král. Výsosti korunního prince Rudolfa s princeznou Štefanií. Sám korunní princ Rudolf dovolil háj zvatí svým jménem. Bývalo to vyhledávané rekreační místo Úval. V zalesněném kopci na vrcholu upraveno malé hřiště, kde stával dřevěný pavilon. Tam se odbývala každá úvalská slavnost a odtud se často ozývala hudba. V pečlivém pořádku udržované cestičky - serpentýny, dále pak ve večerních hodinách libé

zvuky národních písní, zvláště v jarních dobách, dodávaly kouzelný ráz krajině.

Není se třeba divit, řekneme-li že téměř každý starý Úvalák prožíval zde své období lásky, kde srdce srdci bylo blíže.

Do háje se vcházelo serpentýnou hned za mostem, proti domu čp. 12. Tento dům býval panský-Leichtensteinský mlýn. Nesl letopočet 1772. V katastru Josefinském z r. 1783 byl psán jako mlejn panský hořejší. Zajímavý je také tím, že odtud pocházela dcera pachtýře mlýna Josefa Jaroše Barbora, která byla matkou slavné národní umělkyně Marie Majerové. Bývala tam potom Fruta.

Křižovatka na Škvorec

Dnes je tam "První družstevní konzervárna Jednoty", která zasobuje svými prvotřídními výrobky Jednoty v celém Středočeském kraji a prodejny n.p. Zelenina, Praha.

Vyrábí se zde kompoty, steril. okurky, steril. zeleninu. Celoročně pracuje 30 žen, v letním období, v sezonách až 60.

Konzervárna poskytuje nejen ženám vhodné zaměstnání, ale její jakostní a zdravotní výrobky jsou čím dál, tím víc spotřebiteli vyžadovány.

Ze silnice na Škvorec, postavené v r. 1882 k Hostýnu, která odbočuje pod trať, uvidíme velký rohový dům čp. 40 Netušilových. Je postaven na místě bývalé synagogy, která byla v r. 1925 rozbořena. R. 1781 se číslo 40 označuje za vrchnostenskou mýtovnu. Od r. 1882 byla přenesena do obecního domku čp. 85. Před tím také bývaly i v čp. 10 a 65. V tomto koutu se přenášela mýtovna asi z domu na dům. Most ovšem od svého založení byl několikrát opravován.

Ohned za mostem dráhy vpravo je cesta k bývalému cukrovaru, založenému v r. 1872-1874 rolníky z Úval a okolí. Zakladatelé ale cukrovar neudrželi. Předali jej záhy pražskému průmyslníku V. Riedlu-Ridensteinu, který byl majitelem až do r. 1916. Po této době střídal majitele, až v r. 1929 byl zrušen úplně. Také se k cukrovaru můžeme dostat malou cestičkou podél drážní přípojky, která byla (přestavena) v r. 1924.

Vlevo od mostu dojdeme k pomníku Arnošta z Pardubic, umístěný v malém lesíčku. Arcibiskup Arnošt z Pardubic se měl narodit na Hostýně. Pomník odhalen v r. 1869 za velké slavnosti k uctění dne 1864 (30.6.) na který připadlo 500 leté výročí úmrtí tohoto prvního arcibiskupa. Postaven byl z výnosu dobrovolných českých i německých sbírek po celé vlasti. Je od J. Čapka z r. 1867, opraven KNV - památkovou péčí v r. 1963 ak. sochařem Fr. Paškem. Proti přes trať je tzv. Parketárna.

Kdybychom pokračovali v cestě po škvorecké silnici rovně, došli bychom ke dvoru Hostýn (Hostín), kde dosud je možno shlédnout zbytky bývalé tvrze a zčásti zazděnou podzemní chodbu.

Pomník Arnošta z Pardubic

Za cukrovarem a tzv. přeložkou státní silnice je čtvrť zvaná "Slovany". Začátek její je z r. 1922, kdy družstvo Budoucnost vystavilo zde 30 rodinných vilek.

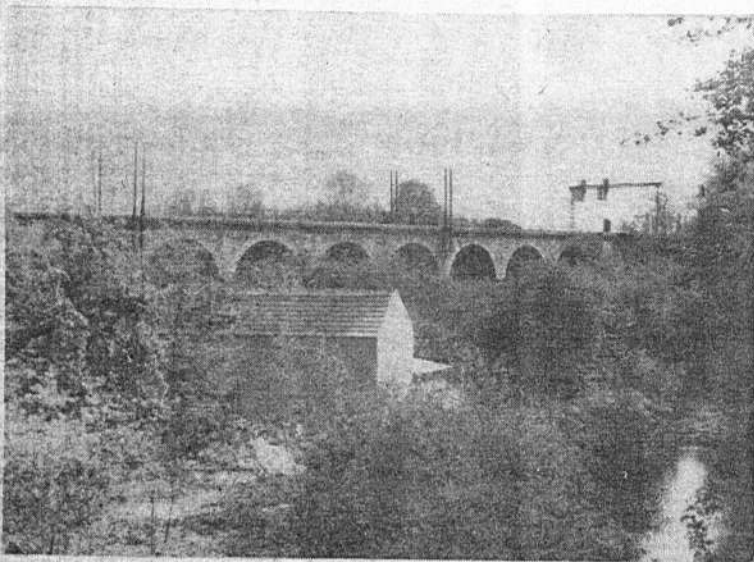
V domě čp. 363 dosud žije první úvalská žena-nositelka "Řádu práce Kl. Gottwalda", s. Amalie Nykodémová, rozená Jásková.

Cesta podél cukrovaru nás zavede na hráz rybníka "Fabrák". Byl založen z louky "Chobotu" u fabriky Viktorem Riedlem z Ridensteinem. S hráze rybníka shlédneme "Devět kanálů" tehdy zvaný "Div světa".

Dovídáme se, že tehdy, bez strojů, jen lidskou rukou

od září 1843 do července 1845 byl proveden znamenitý výkon - postavení železnice - za vedení vrch. inženýra Jana Pernera, mlynářského synka. "Devět kanálů" je dlouhých 71 sáhů, klenby v rozpětí 5 sáhů o výšce 7 a půl sáhu. Sám zeměpán, arcivévoda Štěpán, se neopomněl několikrát se nad tímto smělym dílem zastavit. Na železnici byl různý názor. Papež Řehoř XVI. označuje blížíci se železnici za pokušení a dílo rukou ďablových. Občané škvorečtí nechtěli na původní plán trasy dát cenné pozemky a proto byla nákladně vedena přes Úvaly. Vypravuje se, že vedoucí inženýr tohoto úseku měl vážnou známost s dcerou ředitele škvoreckého panství a nechtěl-li si rozhněvat budoucího svého tchána, musel s původním plánem ustoupit.

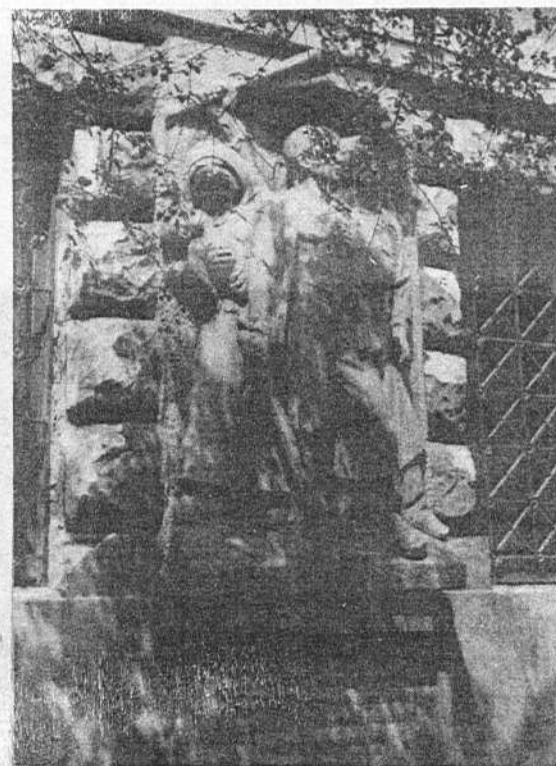
Devět kanálů

V červenci r. 1844 zabouřilo železniční dělnictvo spolu s pražskými tovaryši a dělníky kamením na dubová vrata Poříčské brány. To již nebylo možné snášet dál bídu,

utrpení a vykořisťování podnikatelů a polírů na stavbách. 80 ran a lesklé bodáky vojáků musely bouří utišit. Před Poříčskou branou zůstalo v krvi ležet mnoho raněných. Sedm obětí bylo převezeno do nemocnice, kde čtyři z nich svému zranění podlehly. I jednoroční dcerka karlínského obchodníka, zasažená v bytě zabloudilou kulou, svým mladým životem a čistou krví zbarvila ničemnou činnost kořistníků.

Relief na karlínském muzeu

Vzbouřenci nebyli sami. O dva dny později 10. června hlásil ouvalský rychtář vrchnímu škvoreckému panství začátek nových nepokojů. To dělníci, rozhořčení nad špatnou jakostí chleba i piva, se rozhodli udělat pořádek sami.

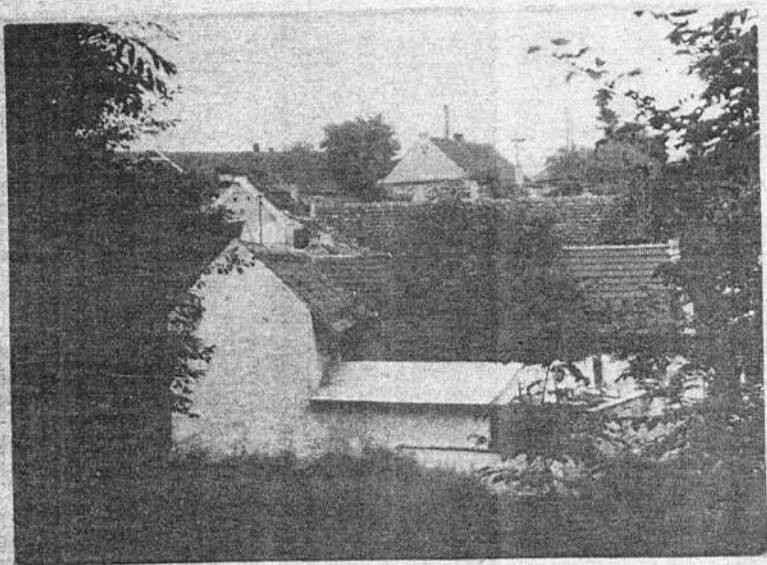
Rychtář hlásil: "Dnes v šest hodin zvedli se zedníci a nádeníci, kteří na železnici pracují a pekaři Šámalovi chléb a housky sebrali a jemu dveře a okna u domu vytloukli by taky ostatní nářadí jemu rozbili".

A tak tento technický zázrak je také dokladem dělnických bouří a pomníkem padlým průkopníkem lepšího života.

Avšak máme i jiné příhody.

Našich "Devět kanálů" chtěla shlédnout i ruská carevna Alexandra s dcerou Olgou. Když se vracela ze Sicílie přes Prahu projevila toto přání. Zastavení bylo úmyslné i po jiné stránce. Car Mikuláš I. by byl rád viděl, kdyby starý arcivévoda Štěpán, zeměpán Čech se zamiloval. Olga byla krasavice a arcivévoda Štěpán starým mládcem. Ale nedošlo k skrytému přání. A proto celý konvoj carevny se s nepořízenou vracel do Ruska.

Chaloupky - celkový pohled s hráze

Mezi Ouvaly a Čes. Brodem (tak se Úvaly tehdy jmenovaly), chytil vůz s lékařskými potřebami a shořel kočár dvorního lékaře.

V r. 1904 byla na mostě velká nehoda. Dva díly jednoho vlaku, který měl 75 vozů, se srazily a přitom 2 vozy spadly, 5 se rozbilo a 7 zůstalo na obezdvíce. V rozbitých vagonech byl cukr, bavlna a jiné věci. K úrazu nepřišel nikdo. S hráze rybníka přes Výmolu uvidíme také nejstarší čtvrť Úval "Chaloupky".

Na Dobročovické silnici se rozhodneme. Vytrvalci v chůzi budou odbočovat vlevo. Podle bývalého sokolského koupaliště z r. 1927 přijdeme k přechodu přes přeložku státní silnice, která od r. 1954 odvádí hlavní dopravní silniční ruch mimo vnitřní Úvaly, které se tím staly poklidným městečkem. Po krátké cestě za mostem podle Výmoly proti proudu přijdeme do nejkrásnější části Úval, do údolí, které je zvané "Údolím sázavským". Po levé straně je lemováno zalesněnou stráňí tzv. Králičínou, po pravé straně se rozprostírá les tzv. Obora. Měří cca 100 ha. Za Liechtensteinů v dobách roboty byla uzavřena zdí. Zbytky zdí dosud nalezneme. Kámen na zeď byl brán z trosk hradu Skara, jehož stopy jsou na skále tam, kde se údolí zatáčí. V Obore se chovala lovná zvěř všeho druhu. Liechtensteinové vystavěli kromě toho na místě hradu dvě věže - prý střílny, odkud páni stříleli zvěř, která přicházela na louku pod hradem ležící nebo k potoku na vodu. I věže jsou dnes v troskách. Avšak starší občané dosud žijící pamatují poměrně vysoké jejich stavby.

Hrad Skara i s Úvaly byl pro posměch pražských žoldnéřů v r. 1508 vypálen Jiřím Kopidlanským. Byl on jedním z nejodvážnějších vůdců všech zbojníků. Mstil krev svého bratra, který byl Pražany za porušení tzv. "freie" - to je míru před trhem, za výtržnosti popraven. Kopidlanský byl jako vítěz. Měl několik set spolupracovníků. Jeden den olupoval kupce u Plzně, již druhý den loupil u samé Svinské brány. Jako duch se zjevil v Nymburce a již druhého dne 26.9. 1508 vypaluje Úvaly a s nimi i hrad Skara.

Od té doby zůstal hrad v troskách.

Balbín se dokonce domnívá, že Arnošt z Pardubic se na hradě Skara narodil.

Žel, překrásné údolí brzy zanikne. Je vysázeno topoly, které svým rychlým vzrůstem údolí naplní.

Obora je výběžkem hlubokého lesa Vydrholce, který se rozprostírá na druhé straně státní silnice. Že v dřívějších dobách nebylo u nás příliš bezpečno, je jisté. Lesy bývaly skrýší loupežnickým rotám, které od nepaměti přepadaly a olupovaly pocestné a kupce, jedoucí se zbožím do Prahy nebo zpět. Již v r. 1141 kníže Vladislav dal les obklíčit vojs-

kem, loupežníky schytat a v Kouřimi a v Kolíně popravit. V r. 1486 byl v podezření i sám majitel a pán na hradě škvoreckém, Jan z Klinštejna, že se paktuje s loupežníky a že nosí ukradený kožík.

V XVII. století a později les proslavili lupiči, kteří tvořili nebezpečnou družinu Petrovických. Karel z Liechtensteinu dal vůbec dědinu Vojkov do gruntu vypálit, aby lupiče vypudil. Lesy naše procházel i obávaný myslivec Babinský, který po dvacetiletém věznění jako zahradník v Řepích zemřel r. 1879 ve věku 83 let.

Rokel, hranice katastrů obcí Úvaly a Dobročovice, místo navštěvované sportovci všech kategorií, je u tzv. "starého splavu". Tady zřejmě bývala hráz rybníka, jejíž zbytky jsou dnes patrné. Nedaleko pak nalezneme vzácnou rostlinu vodumilnou "Devět sil". Po celé délce potoka možno shlédnout státem chráněné "žluté kosatce". Chraňme tuto rostlinu a dbejme, aby nebyla ničena.

V místech, kde nalezneme dřevěný můstek přes potok, odbočíme do lesa vpravo. Mírným vstoupáním dojdeme pod myslivnou k "obrázku". Ve stínu krásného lesního zákoutí odpočineme u dubu, na kterém je připevněn obrázek. Mnoho pověstí koluje okolo "obrázku". Jsou to náboženské otázky spojené s hospodářskými problémy, je to památka po zhrzené nešťastné lásce či památka z r. 1898, kdy panující kníže Jan Křtitel z Liechtensteinu slavil 40ti leté jubileum svého panování. Postavených kamenů připomínajících tuto dobu nalezneme po lese několik.

Při převzetí moci nad krajem dali Liechtensteinové postavit myslivnu, která bývala i útlukem panských hlídek.

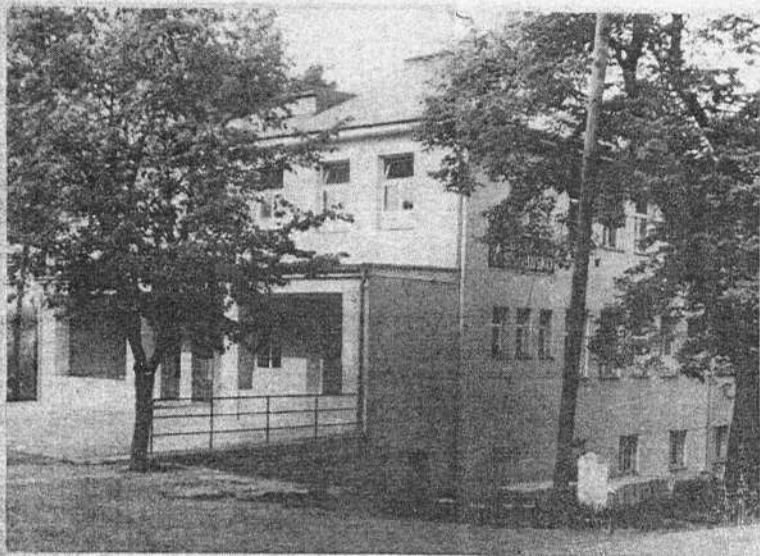
Na druhé straně státní tzv. císařské silnice spatříme mohutnou věž - retranslační stanici - postavenou v poslední době pro zlepšení televizního obrazu. Daleko široko vedou celému okolí. Je to nejvyšší místo Vydrholce. Několik metrů od věže nalezneme památník po revolučních dnech v r. 1945. V těchto místech byly nalezeny zvěsky zohavené a zastřelené mrtvoly tří našich občanů. Němci je považovali za partyzány a tak se stali poslední obětí jejich zločinné zvůle. Všichni tři nesli stopy nelidského týrání před za-

střelením.

V blízkém či širším okolí nalezneme zalesněný vlnitý terén - prohlubně. Jsou to jistě stopy opuštěné vesnice Lhoty (Lhotky) nad Úvalem, která zanikla v husitských bouřích. V r. 1558 se připomíná Lhota nad Úvalem jako pustá ves.

Při lesní cestě k Úvalům vlevo spatříme velké stromy - jedle - tzv. douglasky, zvláštní odrůdy s vonnými jehlicemi. V háji na Úvaláku spatříme ještě stopy zašlé hornické slávy Úval, když se zde dolovala železná ruda. Jsou to opuštěné, zaspávané, ale přec jen znatelné šachty. První zmínky o dolování jsou z r. 1841. V r. 1863 byl ředitel horníků Lev Charbuský za "Velké zásluhy o blaho obce od obecního zastupitelstva za čestného souseda jednomyslně zvolen".

Zdravotní středisko

To bývalo zde až 50 horníků a dolovalo se ve dne i v noci.

Poslední pokus o dolování konala v r. 1920 plzenská Škodovka, ovšem bez úspěchu. V různých místech v okolí i v okupaci Němci pátrali bez výsledků.

V krátkém čase potom shlédneme Úvaly nové. Potěší nás nové velké zdravotní středisko, předané v r. 1965 veřejnosti a vyjadřující dnešní snahy v péči o člověka.

Uvidíme obecní dům, velké domy ČSD, Masny i nové družstevní výstavby, velkou samoobsluhu Jednoty.

Kolem poštovní budovy, kam byl v r. 1953 poštovní úřad přestěhován právě v den, kdy byla vyhlášena nová měnová reforma, projdeme vilovou čtvrtí družstevně stavěnou od r. 1920.

Za poštovní budovou uvidíme vilku čp. 274, v které na sklonku svého života psal a v r. 1951 zemřel spisovatel-pedagog Jan Václav Svoboda, pseudonym Jan Václav z Finberka.

Postoupíme-li kousek dále, najdeme čp. 467, kde žil a v r. 1933 zemřel spisovatel - pedagog Josef Kožíšek. Kromě jiných děl i v cizině známý svými oblíbenými slabikáři "Poupata" a "Studánka".

A pak už proti Interieru - továrně na nábytek, podjezdem pod trať "U tří kanálů", odbočíme vlevo kolem uhelného skladiště a podél trati pak vejдем do průmyslové oblasti Úval.

Za tratí u lesa uvidíme provozovnu ČKD Praha, oborový podnik, závod Trakce - dříve Hefu.

Závod je postaven v místech staré Cleovky, jejíž stavba byla dokončena v r. 1942. V tomto roce se výroba rozvinula pod názvem ELEKTRONSPOL. Vyráběla továrna automobilovou a leteckou výzbroj. Od r. 1945 po osvobození přešel závod do nár. správy a nahradil válečnou výrobu výrobou mírovou. Vyráběl lamelové čističe, vzduchové čističe a letecká podvazková kola pro Avii a Aero. Později vyráběl i nástrčkové klíče "Gola".

Od r. 1947 přešel do nár. podnik HEFA-PRAHA. Zaměřil svou výrobu na čerpadla a skupiny pro čerpací a měrné zařízení. Nejvyšší výroby dosahuje v r. 1955, kdy závod v rám-

ci podniku je velmi kladně hodnocen. Za čas však podléhají Úvaly pod vedení závodu ČKD Sokolovo.

Od ledna 1961 přebírá úvalskou provozovnu ČKD-Praha, závod Trakce a výrobní program se ustavuje na výrobu přístrojů pro tramvaje i pro lokomotivy ČKD.

V bezprostřední blízkosti dráhy se objevuje výstavba nového podniku v Úvalech - Benziny.

B e n z i n a , n.p. technický závod, provozovna Úvaly.

V letech 1921-22 vybudovala v Úvalech akciová společnost v Praze XII chemickou továrnu na výrobu oleje, tuků a mazadel pro průmysl, tzv. "PETROLEU". Speciální výrobek autotuk "Uvalol" byl vyvážen i za hranice republiky. Na mezinárodní výstavě v Paříži v r. 1928 byly výrobky PETROLEA vyznamenány nejvyšším vyznamenáním, tj. "Grand Prix" zlatým křížem a medailí.

V posledních letech svého bytí zařídila PETROLEA ještě výrobu asfaltů na moderní úpravy silničních vozovek a stavbu silnic. Podnik byl velmi čilý. Zaměstnával v té době 15 úředníků, 4 inženýry, 30 dělníků při výrobě a 100 - 200 dělníků při silničních úpravách.

Po znárodnění v rámci ministerstva chemického průmyslu byl závod několikrát přejmenován. Nejdříve to bylo RAMO, později KORAMO. Po rozdělení výroby na minerální oleje a tuky a asfaltové izolační výrobky byla provozovna přidělena STAVEBNÍM IZOLACÍM PRAHA. Po nedlouhé době byla provozovna přidělena n.p. BITUMA s výrobní náplní asfaltových izolačních hmot. Od roku 1960-1967 byla začleněna organizace do n.p. PARAMO (Pardubické rafinerie minerálních olejů). Od doby, kdy se provozovna zabývala výlučně výrobou asfaltových izolačních hmot, dosáhla na tomto poli značných úspěchů. Objem výroby byl zvýšen až trojnásobně, když byly vyvinuty některé nové druhy asfaltových suspenzí a antivibračních hmot. Ve výrobě silničních emulzí zaujímala provozovna po dlouhou dobu monopolní postavení v celé naší socialistické republice. ANTI VIBRAL, vyráběný v Úvalech, byl na našich automobilech vyvážen do celého světa.

Od 1.10.1967 byla výroba asfaltových izolačních hmot

v Úvalech zrušena a z důvodů koncentrace výroby převedena do podniku v Pardubicích. Celý objekt byl předveden do n.p. BENZINA - technický závod Praha. Charakter výroby bude úplně odlišný. Tento podnik, rázu strojírenského, se značnými investičními náklady vybudoje s moderním zařízením nové výrobní haly. Přitom je pamatováno i na výstavbu bytových jednotek pro zaměstnance podniku. Pro Úvaly vybudování takového závodu je přínosem. Bude skýtat možnosti pro zaměstnání různých specialistů a odborníků strojních profesí i možnosti zaučení pro ženy v novém oboru činnosti.

Masna. Malou výrobu umělých tuků vybudoval v r. 1919 podnikavý Jan Kubín, původem pekař. Postupem doby vyrostl podnik tak, že byl toho druhu největším českým závodem.

MASNA

Po znárodnění byla továrna rekonstruována na masný průmysl. Dnes je tam Středočeský průmysl masný, n.p.závod 01 - Úvaly a současně i sídlo podnikového ředitelství.

Ze závodu 01 Úvaly jsou zásobovány masem a masnými výrobky okresy Praha-sever, Praha-východ, Kolín a Kutná Hora. Ale i ve Francii a Itálii si pochutnávají na kýtách, hovězích i vepřových jazykách dodávaných tam tímto závodem.

Podnik jako celek zásobuje masem a kvalitními uzeninami celý Středočeský kraj ze svých devíti závodů, s ročním odbytovým obrátem jeden a čtvrt miliardy Kčs.

Podél čistící stanice Masny sejdeme do údolí Výmolu, kde shlédneme zajímavý geografický útvar - soutěsku, dnes už více otevřenou. Kolem pak moderního koupaliště, postaveného v r. 1940, vyhledávaného dokonce i občany z Prahy, se vrátíme překrásným údolím až k podjezdu "U tří kanálů". Dříve však v dálce uvidíme v horském stylu postavenou vilu "zasloužilého umělce" herce Jiřího Steimara, čp. 972, který po 26ti letém pobytu se v r.1967 odstěhoval do Prahy.

Po prudce stoupající silnici se dostaneme do roviny dráhy, opět do Jiráskovy ulice, kde kolem vily čp. 226 ve které mnoho dní svého života trávil na návštěvách prezident čs.akademie věd J.B.Foerstr, nalezneme vlevo nádraží. Odtud můžeme téměř každou hodinu vlakem s elektrickou lokomotivou či pantografem pohodlně a rychle odjet do Prahy.

- o -

Skupina turistů, která nesnáší delší pěší pochody, při vstupu na silnici k Dobročovicům u rybníka "Fabrák" odbočí vpravo, a přejde železný most přes Výmolu. Byl postavený v r.1898. Vystřídal most dřevěný. Zajímavý je však tím, že před nynějším postavením odpočíval ve skladišti v úvalech plných deset let pro vzniklé spory obce s majitelem cukrovaru Riedlem z Ridensteinu.

Po schodech přijdeme do Nerudovy ulice a krátce pak do Havlíčkovy ulice. Asi v její polovině odbočíme do Čechovy ulice kde nalezneme nejen moderní družstevní dům z r. 1961, ale i na křižovatce Čechovy ulice a Žižkovy budeme v geografickém středu katastru obce.

Několik kroků před odbočením v Havlíčkově ulici nás

zaujme vila čp. 232. Tady žil a v r. 1958 zemřel nositel Řádu práce MUDr.Ing.Dr.techn.docent Ant.Schönfeld, vědec-včelař.

Na hlavní třídě Rudé armády vpravo žije nositel Řádu práce s. Ant.Víšek. Vlevo najdeme budovu MNV. Kolem velké protilehlé budově poštovního úřadu pokračujeme v cestě, jak je již vypisováno.

Železný most přes Výmolu

